

Kasvinterveyden valvonta uudistui EU:n kasvinterveysasetuksen myötä

Paula Lilja, ylitarkastaja Ruokaviraston kasvinterveysyksikössä
Toni Valo, ylitarkastaja Ruokaviraston siemenyksikössä

Kasvinterveyden valvonnassa tapahtui suuri mullistus vuoden 2019 lopussa, kun EU:n kasvinterveysasetusta 2016/2031 alettiin noudattaa. Tämä asetus alemman asteisine säädöksineen on sellaisenaan voimassa jokaisessa EU-maassa. Kansallisessa kasvinterveyslaissa 1110/2019 säädetään vain Suomessa toimivista viranomaisista ja seuraamuksista. Valvonnassa noudatetaan myös EU:n valvonta-asetusta 2017/625, joka säätelee esimerkiksi monia viranomaisten toimintaan ja EU:n ulkopuolelta tapahtuvaan maahantuontiin liittyviä asioita.

Uudistuksen taustalla on tarve päivittää kasvinterveyslain-säädäntö nykypäivään, jossa kasvintuhoojat leviävät uusille alueille nopeasti kansainvälisen kaupan ja turismin välityksellä. On tarve suojella aiempaa tehokkaammin elinkeinojen toimintaedellytyksiä, tulevaisuuden ruoantuotantoa ja ympäristöä kasvintuhoojien aiheuttamilta vahingoilta.

Keskeistä uudessa lainsäädännössä on toimijan vastuun korostuminen karanteeni- ja laatu-tuhoojien leviämisen estämisessä.

Myös kasvipassin käytössä sekä EU:n ulkopuolisen maahantuonnin menettelyissä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi toimintaan. Esimerkiksi Traces-ilmoitusjärjestelmän käyttöönotto on tuonut maahantuojille uusia velvoitteita, ja kasvinterveystodistus vaa-ditaan nyt kasvien lisäksi kaikilta kylvösiemeniltä ja tuoreilta kasvi-tuotteilta. Monet puuvartistet kasvit on arvioitu niin sanotuiksi korkean riskin kasveiksi, joiden maahan-tuonti EU:n ulkopuolelta on kielletty ainakin toistaiseksi.

Omavalvonta käyttöön kasvinterveyden valvonnassa

Istutettavaksi tarkoitetut kasvit ovat karanteenituhoojien tärkein leviämisreitti. Termillä tarkoitetaan kaikkia juurellisia kasveja sekä li-säysaineistoa siemenet mukaan lu-kien. Yksi keskeisimpiä uudistuksia on, että istutettavaksi tarkoitetuilla kasveilla kasvintuhoojien omavalvonta on nyt osa lakisäätteistä valvontaa. Käytännössä karanteeni- ja laatu-tuhoojien omavalvontaa teh-

dään pääosin puutarhakasvien ja metsänviljelyaineiston tuotannossa, koska siemenperunan ja siementen tuotannossa viranomaiset tarkastavat viljelykset ennen sertifiointia.

Omaavonnassa toimijat tarkastavat kasvintuhoojat kasvien vastaanoton yhteydessä, viljely- tai myyntikauden aikana sekä ennen kasvipassin myöntämistä ja kasvien lähettämistä. Tavoitteena on, että näin tuhoojat löydetään varhaisessa vaiheessa, ja niiden laajempi leviäminen voidaan estää. Omaavonnassa myötä korostuu myös viljelijöiden ja muiden toimijoiden osaaminen, sillä omaavontaa tekevien on tunnistettava keskeiset karanteeni- ja laatutuhoojat ja oltava muutenkin perillä kasvinterveysvaatimuksista.

Vaatimusten noudattaminen osoitetaan kasvipassilla

Kun kasvintuhoojat on tarkastettu, puutarhakasvien ja metsänviljelyaineiston toimittajat saavat myöntää

kasvipassin tukkumyyntiä varten. Kasvipassi on kasvinterveysasetuksen mukainen merkintä. Sen myöntämällä yritys vakuuttaa, että myytävälle kasveille on tehty omaavonta, jossa kasvit on todettu puhtaksi karanteeni- ja laatutuhoojista. Kasvipassi sisältää perustiedot kasvierästä: tieteellinen nimi, kasvipassin myöntäjän rekisterinumero, alkuperämaat sekä tarvittaessa jäljitettävyysskoodi. Lisäksi kasvipassiin laitetaan EU-lippu ja tarvittaessa suoja-aluekasvipassin PZ-merkintä.

Aiemmin kasvipassi oli käytössä vain ammattimaiseen jatkokasvatukseen myytäessä ja tietyillä kasveilla jälleenmyyntiin toimitettaessa. Nyt kasvipassi tarvitaan tukkumyynissä kaikille istutettavaksi tarkoitetuille kasveille. Sertifioidulla siemenperunalla ja kasvipassia vaativien maatalouskasvien siemenillä kasvipassi on osa vakuustodistusta.

Tietyissä tapauksissa kasvipassia käytetään myös kuluttajille myytävissä tuotteissa. Tulipolteen isäntäkasveilla kasvipassia käy-

Kasvipassi / Plant Passport

A Calibrachoa

C

B FI - 12345

D FI

Kasvipassi sisältää perustiedot kasvierästä: A: tieteellinen nimi, B: kasvipassin myöntäjän rekisterinumero, D: alkuperämaat sekä tarvittaessa jäljitettävyysskoodi. Lisäksi kasvipassiin laitetaan EU-lippu ja tarvittaessa suoja-aluekasvipassin PZ-merkintä.

tetään vähittäismyynnissä, koska Suomi on tulipolteen suhteen suoja-alueita, jossa noudatetaan tiukempia vaatimuksia. Lisäksi kasvipassia käytetään monivuotisten avomaalle istutettavien puutarhakasvien etämyynnissä.

Kasvipassin käyttö on siis laajentunut, ja kasvipasseja myöntävät nyt monet uudet toimijat. Monessa tapauksessa myös kasvipassin käyttötapana on muuttunut, eli kasvipassit kiinnitetään jokaiseen pakkaukseen tai jopa jokaiseen kasviin. Tämä on vaatinut toimijoilta uusien toimintatapojen käyttöönottoa, ja kasvipassin käyttö on nyt monelle aiempaa työläämpää.

Kasvipassien myöntämiseen liittyy myös kasvien jäljitettävyyden varmistaminen kasvintuhoojalöydösten varalta. Kasvipassin myöntäjä säilyttää tiedot vastaanotetuista ja lähetetyistä kasveista sekä niiden kasvipassitiedot kolmen vuoden ajan. Jos kasveista löytyy karanteenituhooja, tietoja käytetään tuhoojan alkuperän selvittämiseen ja mahdollisen leviämisen estämiseen.

Toimijoille enemmän vastuuta myös karanteenituhoojatapauksien hoitamisesta

Myös karanteenituhoojan löytyessä vastuu painottuu aiempaa enemmän toimijoille. Toimija tekee itse

takaisinvedon tapauksissa, joissa kasvierästä löytyy karanteenituhooja, ja erää on jo toimitettu eteenpäin. Takaisin veto tarkoittaa sitä, että toimija antaa saastuneen erän vastaanottajille ohjeet kasvien tai siementen palauttamisesta tai hävittämisestä. Ruokavirastolle raportoidaan takaisinvedon etenemisestä, ja virasto valvoo takaisinveitoja.

Vaikka toimija tekeekin takaisinvedon, on karanteenituhoojan toteaminen edelleen viranomaisten tehtävä. Niinpä karanteenituhoojaepäilyistä ilmoitetaan aina Ruokavirastolle, ja tarkastaja ottaa näytteen. Näin näytteenotto paikka tai näytteenoton kohteena oleva erä on varmasti dokumentoitu, kun karanteenituhooja todetaan.

Viranomaiset valvovat omavalvonnan toimivuutta

Ruokaviraston ja ELY-keskusten kasvintarkastajien työ jatkuu muutosten jälkeenkin. Työn painopiste siirtyy kasvintuhoojien etsimisestä toiminnan tarkastamiseen. Vuosittain tarkastetaan kaikki kasvipasseja myöntävät yritykset. Tarkastuksessa käydään läpi omavalvonta kirjanpitoineen, kasvipassin käyttö sekä kasvien jäljitettävyyden. Lisäksi tarkastetaan otannalla karanteeni- ja laatutuhoojia.

Kasvintuhoojat luokiteltu uudelleen

Lainsäädäntöuudistuksen myötä uusiksi meni myös karanteenituhoojien luettelo. Monien vanhan lainsäädännön mukaisten karanteenituhoojien merkitys arvioitiin uudelleen. Arvioinnit teki EU:n elintarviketurvallisuusviranomainen EFSA. Karanteenituhoojaksi luokiteluun vaikuttavat tuhoajan yleisyys EU:n alueella, mahdollisuus levitä EU:n alueelle, käytössä olevat torjuntakeinot sekä tuhoajan merkitys kasvintuotannolle. Työn tuloksena osa vanhoista karanteenituhoojista päätyi edelleen karanteenilistalle, osa luokiteltiin laatutuhoojiksi ja joidenkin säätely lopetettiin. Karanteenituhoojia ovat edelleen esimerkiksi perunan rengasmädät ja peruna-ankeraiset, koloradonkuoriainen, tulipolte sekä aasianrunkojäärä. Koloradonkuoriaisen ja tulipolteen suhteen Suomi on edelleen suoja-alueita.

Karanteenituhoojille viranomaiset määrävät toimenpiteet

Karanteenituhoojia ei saa esiintyä kasvintuotannossa, myytävissä kasveissa eikä luonnossa. Karanteenituhoojia tarkastetaan tuotantopaikoilla omavalvontana ja lisäksi tarkastuksia tekevät Ruokaviraston ja ELY-keskusten tarkastajat. Karanteenituhoojista on velvollisuus ilmoittaa Ruokavirastoon, kun niitä

löydetään tai epäillä esiintyvän. Kun karanteenituhooja on todettu, toimija tekee tarvittaessa takaisinvedon, ja Ruokavirasto tai ELY-keskus määrää muut hävittämistoimenpiteet. Ainakin lähivuosina näitä löydöksiä on odotettavissa aiempaa vähemmän, koska monet EU:n alueella yleistyneet karanteenituhoojat on siirretty laatutuhoojiin ja nyt karanteenituhoojiksi listatut ovat harvinaisempia tai esiintyvät pelkästään EU:n ulkopuolella.

Puutarhakasvien ja metsänviljelyaineiston laatutuhoojien torjunnassa päävastuu viljelijöillä

Lisäysaineistossa kuten siemenillä ja puutarhakasvien taimiaineistolla säädeltyjä kasvintuhoojia ovat myös niin sanotut laatutuhoojat (regulat-ed non-quarantine pest). Laatutuhoojia ei saa olla lisäysaineistossa myyntivaiheessa. Laatutuhoojat on listattu lainsäädännössä kasvilajikohtaisesti. Laatutuhoojille on säädetty kynnysarvoja, jotka eivät saa ylittyä tuotannon aikana tai myyntivaiheessa.

Puutarhakasvien sekä metsänviljelyaineiston tuotannossa laatutuhoojat tarkastetaan omavalvontana, eli toimija huolehtii tarkastuksista. Kasvikaupassa myyjä varmistaa, ettei myytävissä kasveissa ole laatutuhoojien oireita. Jos viranomaisen tekemässä tarkastuksessa havaitaan laatutuhoojia, viranomainen antaa määräyksen toimenpiteistä. Laatutuhoojista ei

Laatutuhoojat on listattu lainsäädännössä kasvilajikohtaisesti. Puutarhakasvien ja metsäviljelyaineiston laatutuhoojien torjunnassa päävastuu on viljelijöillä. Kuva: Nelli Piekkari

kuitenkaan tarvitse ilmoittaa Ruokavirastoon, vaan normaalisti toimija huolehtii toimenpiteistä itse. Moni entinen karanteenituhooja on nyt päätenyt laatutuhoojien listalle, kuten omenan lisäversoisuustauti ja mansikan punamätä. Kasvihuonekasvien entiset suoja-alue-tuhoojat tomaatin pronssilaikkuvirus ja palsamin kuoliolaikkuvirus ovat myös laatutuhoojia.

Siemenperunalla ja maatalouskasvien siementuotannossa säädeltyjen kasvintuhoojien valvonta poikkeaa muun lisäysaineiston valvonnasta. Niillä sertifiointiprosessiin kuuluu virallisesti tehty viljelystarkastus, jossa karanteenituhoojat ja laatutuhoojat tarkastetaan.

Mitä siirtäminen laatutuhoojiin tarkoittaa entisten karanteenituhoojien kannalta?

Alkavatko entiset puutarhakasvien karanteenituhoojat nyt yleistymään, kun ne on ”alennettu” laatutuhoo-

jien listalle? Tämä kysymys voi monelle herätä muutoksen yhteydessä, ovathan monet karanteenituhoojista laatutuhoojiin siirretyt Suomessa vielä harvinaisia tai eivät esiinny ollenkaan.

Välttämättä muutos lainsäädännössä ei tarkoita muutosta myytyjen kasvien puhtaudessa. Jotkut entiset karanteenituhoojat ovat statuksesta huolimatta levinneet EU-maista peräisin olevassa taimiaineistossa. Suurempi vaikutus on sillä, miten yleisiä tuhoajat ovat eri EU-maiden taimituotannossa. Toivoa sopii, että omavalvonta ja viranomaisten tekemä valvonta toimii vähintään samalla tasolla kuin tähän asti. Joka tapauksessa viljelijöiden ja muiden kasvien kanssa toimivien kannattaa selvittää omaan toimintaansa liittyvät tuhojariskit, ja opetella tunnistamaan keskeiset karanteeni- ja laatutuhoojat. Näin niiden esiintymiseen voidaan reagoida jo omavalvonnassa ja estää laajempi leviäminen.